

تقریظ

تاریخ مختصر تعلیم و تربیت

تالیف آقای دکتر عیسی صدیق رئیس دانش سرای عالی ودانشکده
های ادبیات وعلوم

(در چهارصد صفحه بقطع وزیری با گراورهای بسیار)

بقلم آقای لطفعلی صورتگر

فرزند انسان از هر قوم و قبیله و نژادی که بوده است از آنروزگار که هنوز بشر خواندن و نوشتن نمیدانسته و تاریخ زندگانی وی مدون و مسطور نیست در دامان مادر پرورش می یافته و در تحت مراقبت و توجه پدر میراث آزمایش و اطلاعات نیاگان خویش را فرامی گرفته و برای نبرد با حوادث و مبارزه زندگانی تربیت میشده است. روزی که هنوز استاد نبود و سخن از فنون گوناگون و این همه علوم که چشم بشر را گشاده و او را بر عناصر مسلط ساخته است نمیرفت پیران قبیله و کار آگهان مجرب که سرد و گرم زمانه را چشیده و بازی روزگار و انقلابات ایام را بدیده عبرت نگریسته بودند خرد سالان را از تجارب خویش که مجموعه قوانین و آداب و رسوم زندگانی بود بهره مند ساخته و آنها را برای آنکه روزی پدر شوند و اجاق خانواده را روشن نگاه دارند در مکتب زندگانی درس مجاهده و راست کرداری میآموختند و کاری را که امروز دانشگاه های بزرگ جهان تعهد میکنند بی منت اسباب کار و اسناد و مراجع تحقیق انجام میدادند.

تجربیات و آزمایش ها در تمامی قرون روز افزون گشت و دامنه علوم و اطلاعات بشری به پهنی کیهان رسید و بشر که میراث گذشته را بچنگ آورده بود همت بافزایش آن گنج آگنده گماشته در نتیجه مجاهدات دانشمندان

و مردم هنر دوست ثروتمنی شایگان گرد آورد و امروز درب این ذخیره بزرگ دانش و اطلاعات برای همه کس باز و نیازمندان را در همه جا از نعم موجود که بی مضایقه و منت همه کس بخشیده میشود بآسایش و رفاه روحانی و مادی راهبر است .

مطالعه در سیر تربیتی و تعلیمی ملل گوناگون گیتی که در پهنه وسیع جهان زندگانی میکنند و هر یک با موانع و مشکلاتی ویژه سرزمین خودش دست و گریبانند و آمال و آرزوهائی خاص دارند از دلپذیر ترین و سودمند ترین مطالعات است زیرا در این دقت و کنجکاری نه تنها با رمان های روحانی و اجتماعی در ادوار مختلفه پی برده و نقشه هائی را که در نمادی قرون برای پیشرفت این مقصود کشیده اند و درجه کالیایی با اعمال عدم توفیق آنها را بمیزان خود خواهیم سنجید بلکه پس از تعمق در مجموع تربیت های مختلفه بشری بیک نکته بسیار شگفت متوجه خواهیم گشت که غایت مطابوب بشر از سیاه و سپید و خاوری و باختری در هر دوره و قرنی که بوده اند راستی یکی است و زیر این همه قوانین که لیگورک اسپارتی یا ملون آتنی تدوین کرده و آنچه زال و بشوتن و بزرگ مهر ایرانی و اینهمه دانشمندان فرنگی و آسمائی برای تربیت فرزندان بشر بدون ساخته و بکار انداخته اند این معنی مانند روز روشن است که بشر موجودی کنجکاو و شیفته کشف اسرار شگفتی ها و زیبایی است و در هر خطی تعلیمی که حرکت میکند گذشته از مقاصدی که برای سعادت و رفاه اادی زندگانی نظرش بجهان کبیر و عالم حقایق نیز هست و این اندرز گرانمایه گوینده چیره دست و افسونکار شیرازی را کار بسته است که:

در مکتب حقایق پیش ادیب عشق هان ای پسر بکوش که روزی پدرشوی
این وحدت مطابوب طبعاً خانواده انسان را از دیر باز بیکدیگر مربوط
ساخته و برای کسب دانش و وصول بحقیقت از حدود طبیعی و سیاسی کشورها
گذشته هر جا دانشمندی توانا یافته است خدمت و ملازمت ویرا پذیرفته و پس از

سالها رنج مجموعه از اطلاعات و آزمایش های استاد را بدیاری خویش ارمغان برده است و امروز که دامنه تحقیقات علمی وسیع است ثابت میشود که هر سنخ تربیتی که در کشور های مختلف بمقام عمل درآمده رهون خدمات هنرمندان همه گوشه جهان است . چنانکه مثلا ارسطو و افلاطون در اصول تعلیم و تربیتی که در قرون وسطی در ایران رواج یافته سهمی داشته اند و ابوعلی سینا و امام محمد غزالی ایرانی در پرورش ملکات فاضله و طرز تربیت دانش آموزان دانشگاه های اروپا شریک و سهم بوده اند .

تدوین تاریخ تعلیم و تربیت جهانی که قرنها از عمر وی گذشته و در هر دوره با انقلابات علمی و ادبی دست و گریبان بوده است کار آسانی نیست زیرا این فن از ابداعات جهان متمدن است و تا نیمه اخیر قرن نوزدهم کتبی ویژه این فن نگاشته شده و اسناد و مدارک و اطلاعاتی که نویسنده تاریخ بدان نیازمند است در ستون تواریخ سیاسی و مذهبی یا در رسالات خصوصی و اشعار شعراء و گویندگان یا در کتب مربوط بعلم و اخلاق مستور بوده است . از طرف دیگر طبقه بندی و تنویب طرز های مختلف تعلیم و تربیت حاجت باطلاع کامل نویسنده بزبانهای زنده دنیا داشته است تا از خلال سطور کتبی که بزرگان در سایر علوم پرداخته اند سطری چند ویژه این مقصود بیرون آورد و از شفای ابن سینا یا کیمیای سعادت غزالی یا جمهوری افلاطون ' مقالات با کون انگلیسی و دیوان اشعار شعرای مقدم اقوال و اطلاعات مستند چنگ آورده هر یک را درسر گذشت تربیت و تعلیم بشر بجای خود بگذارد و این داستان شیرین را بدوره امروزی که عصر تخصص است برساند .

در ایران عزیز ما که در برتو توجه اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران دو اسبه بطرف تکامل میشتابد و بنای دانش در آن از روی اندیشه و با نهایت استحکام گذاشته شده تا کنون کتابی در این باب مدون نشده بود و تاریخ تعلیم و تربیت ایران و ارتباطی که با اصول و مبادی تربیتی سایر ملل داشت از میان کتب علمی

و ادبی کهنه بیرون نیامده بود و شك نیست که این بی خبری از اوضاع تربیتی ادوار ماضیه دست و پای دانش جویان این کشور را می بست و راهی آسان و بی بیخ و خم پیش پای آنها نمیگذاشت. کتبی که آقای دکتر عیسی صدیق رئیس دانش سرای عالی و دانشکده های ادبیات و علوم اخیراً در این باب با اشاره وزارت معارف تألیف نموده و منتشر ساخته اند این خدمت بسیار ضروری و سودمند را انجام داده و مجموعه از اطلاعات نافع به دانشجویان این کشور و سایر طلبکاران دانش که نیازمند مطالعه کتب قبی و تاریخی هستند اهداء کرده اند.

این کتاب از جهات بسیار شایسته همین بود که بخاتم مؤلف محترم پرداخته آید. نخست از آن جهت که مؤلف بزبانهای زنده جهاز غرب از انگلیسی و فرانسوی و آلمانی آشنائی کامل داشته و در این زبانها کتبی تألیف کرده است. تدوین تاریخ تعلیم و تربیت جهان بدون وقوف کامل بزبانهای مختلف امکان پذیر نیست زیرا چون اسناد و مراجع تحقیقات بالسنه بیگانه نگاشته شده و باید پس از مطالعه بسیاری از کتب ادبی و علمی قدیمی اقوال مستند چنگ آورد دیدگان نویسنده حقیقت جوی بی اطلاع با ادبیات کشورهای دیگر چنانکه سزاوار است مساجح نخواهد بود.

دوم از آنجهت که مؤلف محترم زبان مادری خوش یعنی زبان فردوسی و سعدی را نیک میشناسد و از سایر السنه که در تمامی قرون زبان شیرین و دلکش پارسی راه یافته آگاهی کامل دارد و این معنی از اصول متعددی که در این کتاب راجع تاریخ تعلیم و تربیت در ایران نگاشته شده و از دوره قبل از اسلام تا عصر امروز را با شواهد بشمار ذکر مینمایند بخوبی آشکار است.

سوم از آن نظر که مؤلف محترم خود در فن تعلیم و تربیت استاد است و در این فن علم و اطلاع را با تجربه و آزمایش طولانی در امور معارفی این کشور توأم ساخته است و از امتزاج علم و عمل مطالب مندرجه در کتاب با اصول تعلیم و تربیت کشور ما منطبق شده و برنامه های دانشگاه های مختلف گبینی

از قدیم وجدیدین زحمت حشو و زوائی با اصطلاحات علمی وقتی که در کشور ما معمول بوده و هست تحت تنظیم و ترتیب درآورده است .

گذشته از این همه حسن سلیقه ، دقت بسندیده که در تنظیم و تبویب ویژه مؤلف محترم است و روانی و جزالت اشاء با نقاست طبع و طبقه بندی مطالب گوناگون در تألیف این تاریخ دست بهم داده و در نتیجه کتابی بدید آمده است که هم احتیاج دانش جوانان کشور را در فن تعلیم و تربیت دفع میکند وهم مردم دانش دوستی را که شیفته چنگ آوردن اطلاعات قطعی و تشنه مطالعه کتب سودمند علمی هستند سرت و انبساط خاطر می بخشد و هر طبقه بقراخور نیازمندی های خویش در این کتاب نفیس سهمی دارند و کمتر خواننده است که از سر این سفره علمی محروم برخیزد .

امید که مؤلف محترم این شیوه را پیروی نموده هر سال فصلی و کتابی دیگر در آنچه جوانان دانشجوی این کشور قوخته را ضرور است پردازند و این خدمت سودمند را ادامه دهند .

ژوشگاه ماهی هشت سر فرنگی

در نتیجه آزمایش های که در باغ وحش « سیدنی » بعمل آمده ، معلوم شده که ماهی هشت سر در یکمرتبه دویت و پنجاه هزار تخم میگذارد که اگر طعمه سایر حیوانات دریا نشود ، بزودی رشد نموده و سطح دریا را معلومی کند . ولی بسیاری از این تخمها خورک حیوانات دریائی شده و بعضی هم پس از رشد صید میشوند و بالتبعجه پیش از چند تخمی بعد رشد و بلوغ نمیرسد .